

---

---

Yaşar, A. (2019) Siyasal Parti Aidiyeti ve Seçmen Davranışı: Kütahya ve Afyonkarahisar'da CHP'ye Oy Veren Seçmen Örneği. *Folklor Akademi Dergisi*. Cilt:2, Sayı: 3, 577 - 599

**Makale Bilgisi / Article Info**

Geliş / Recieved: 12.11.2019

Kabul / Accepted: 22.11.2019

**Araştırma Makalesi / Research Article**

## SIYASAL PARTİ AİDİYETİ VE SEÇMEN DAVRANIŞI: KÜTAHYA VE AFYONKARAHİSAR'DA CHP'YE OY VEREN SEÇMEN ÖRNEĞİ<sup>1</sup>

Abdulkadir YAŞAR\*\*

### Öz

*Siyasal sistemin işleyişi ve sürdürülebilirliği konusunda önemli bir işlevi yerine getiren siyasi partiler, günümüz modern demokrasilerinin temel bileşeni olarak kabul edilmektedirler. Demokratik sistemlerde seçmenden alınan oy desteğiyle iktidara sahip olan partiler, mevcut konumlarını korumak ve iktidar alanlarını genişletebilmek için seçmenle yoğun iletişim içerisinde olmaktadır. Bu süreçte seçmen ve siyasal parti arasında kurulan iletişim, siyasal aidiyetlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle seçmenin bir siyasal partiye aidiyet hissetmesiyle başlayan ilişki, seçimlerde verilen oy desteğiyle somutlaşmaktadır. Bu çalışma, ideoloji, lider, parti örgütü, parti içi demokrasi, aday kimliği ve alternatifsizlik temaları üzerine odaklanarak, CHP'ye oy veren seçmenin, partisine yönelik duygu ve düşüncelerini, siyasal parti aidiyeti kavramı temelinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. CHP'ye oy veren katılımcılardan derinlemesine görüşmelerle elde edilen veriler, betimsel analiz tekniğiyle yorumlanmıştır.*

**Anahtar Kelimeler:** Afyonkarahisar, CHP, Kütahya, Seçmen Davranışları

---

<sup>1</sup>Bu çalışma, 2019 yılında, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunduğum "1980 Sonrası Dönemde Kütahya ve Afyonkarahisar'da Seçmen Davranışı: CHP Örneği" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

\*\*Dr., yasarabdulkadir80@gmail.com [ORCID ID: 0000-0001-6426-5962](https://orcid.org/0000-0001-6426-5962)

**POLITICAL PARTY BELONGING AND VOTING BEHAVIOR:  
CASE OF CHP VOTERS IN KUTAHYA AND AFYONKARAHISAR**

**Abstract**

*The political parties, which play a significant role in continuing the political system, has been regarded as a fundamental component of the current contemporary democracies. In democratic systems, the ruling parties, with the support of voters, have always been in touch with the voters immensely, so that they can preserve, or widen their current position. In this process, the communication between the voters and the political parties has given rise to emerge political belonging. Particularly, the relation, which starts when a voter feels himself or herself belonging to a political party, becomes visible thanks to the voters' support. This study aims at analyzing the attitude and behaviors of the voters who vote for the Republican People's Party by focusing on some elements such as ideology, party structure, in-party democracy, candidate identity, and the situation of 'having no alternative'. A qualitative method of research has been implemented in this study. The data obtained from the participants who vote for the Republican People's Party have been interpreted with the help of descriptive analysis.*

**Keywords:** Afyonkarahisar, CHP, Kütahya, Voter Behaviours

## **1. Giriş**

Günümüzde devlet ile yurttaş arasındaki etkileşimi sağlayan en önemli örgütlenmelerden birisi olarak değerlendirilebileceğimiz siyasi partiler, halkın demokratik temsilini sağlamaktadırlar. Halktan aldıkları temsil yetkisiyle yasama, yürütme ve yargıdan oluşan temel erkleri düzenleme gücünü ele geçiren siyasi partiler, demokrasilerin vazgeçilmez kurumları olarak konumlandırılmaktadırlar (Okutan Dernek, 2014). Bugün, siyasi partilere ve serbest seçimlere dayanmayan demokratik devlet bulunmamaktadır. Günümüz demokrasilerinde seçmenler, adaylardan daha çok partileri öne çıkarmakta ve oy tercihlerini ona göre şekillendirmektedirler (Akyel, 2018). Bu noktada, siyasi partilerin ideolojisi, lideri, parti örgütü, vaatleri gibi faktörler seçmen tercihleri üzerinde belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda, Türk demokrasisinin kurucu aktörü olarak kabul edilen CHP’nin, Kütahya ve Afyonkarahisar’da kendi seçmen tabanıyla kurduğu özdeşlik ilişkisi, bu araştırmayla analiz edilmeye çalışılmaktadır. Araştırmada, literatürde seçmen davranışlarına sosyolojik, psikolojik ve ekonomik yaklaşımlar (Kalender, 2000) olarak bilinen kuramların varsayımlarından yararlanılmıştır.

## **2. Araştırmanın Yöntemi**

Araştırma genel olarak siyasi aidiyetler ve kültürel değerlerle ilgilidir. Araştırma, bu yönüyle, seçmenin oy verdiği siyasi partiye ilişkin duygu ve düşüncelerini belirli temalar üzerinden analiz etmeyi hedeflediğinden, çalışmada *nitel araştırma yöntemi* kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, derinlemesine görüşme ve doküman analizi gibi bilgi toplama tekniklerini kullanarak, insan davranışının altında yatan nedenleri ortaya çıkarmayı hedefleyen bir araştırma yöntemidir (Yıldırım, 1999). Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yürütülen çalışmada, katılımcıların belirlenmesi için *kartopu örneklem* tekniği kullanılmıştır. Kartopu örneklem tekniğiyle, araştırmanın evreni olarak belirlenen Kütahya ve Afyonkarahisar’da CHP’ye oy verdiğini ifade eden 15 katılımcı seçilmiştir. Derinlemesine görüşmelerde katılımcılara yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiş ve elde edilen veriler, *betimsel analiz* kullanılarak yorumlanmıştır.

Seçmenin kendisini bir siyasal partiye bağlı hissetmesinde “ideoloji”, “lider”, “parti örgütü”, “vaatler” ve “adaylar” gibi kavramlar önemli olmaktadır (Doğan ve Göker, 2010). Bu nedenle araştırma, ideoloji, lider, parti örgütü, parti içi demokrasi, aday kimliği ve alternatifsizlik temaları etrafında oluşturulmuştur. Araştırmada yer alan katılımcılar (K1, E, 63) ve (K3, K, 50) şeklinde kodlanmıştır. Kodlamanın açılımı şöyledir; K1: Katılımcının sıra numarasını, E: Erkek, katılımcının cinsiyetini, 63: Katılımcının yaşını ve K3: Katılımcının sıra numarasını, K: Kadın, katılımcının cinsiyetini, 50: Katılımcının yaşını ifade etmektedir.

### **3. Araştırmanın Bulguları**

#### **3.1. İdeoloji**

Tarihsel bir olgu olarak tanımlayabileceğimiz ideoloji, genellikle sosyokültürel mirastan, toplumsal bilinçten veya bilinçaltından yararlanmakta ve yerleşik genel kültürel değerler, düşünceler ve sembeler arasında özgül ilişkiler kurmaktadır. Böylece ideoloji, içinden çıktığı toplumun düşünsel sisteminin sembeleri üzerinden kendisini ortaya koymaktadır. Daha açık bir ifadeyle “ideoloji, belirli bir biçimde düşünmeyi ve davranmayı haklı çıkarmak ya da düşünce ve davranışları belirli bir biçimde etkilemek işlevini taşıyan inanç, tutum ve düşünceler” bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Ergil, 1983: 69). Bu yönüyle insanın sosyalleşme sürecinde önemli bir yer tutan ideoloji, düşünce ve davranışlarımız üzerinde belirleyici bir konum edinmektedir. Bu belirleyici konumu nedeniyle ideoloji, gerek bir toplumun tarihsel koşullarının, gerekse de güncelde içinde yaşadığımız olayların ve olguların yorumlanmasının temelini oluşturabilmektedir.

İnsanın, toplumsal olay ve olgulara ilişkin düşüncelerinin, sahip olduğu ideolojinin ona kazandırmış olduğu kalıpların dışında şekillenmesi oldukça düşük bir ihtimal olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu yönüyle ideoloji, seçmen tercihlerinin şekillenmesi üzerinde temel bir belirleyiciliğe sahip olmaktadır. Belirli bir ideolojiye sahip olan seçmen, kendini sahip olduğu ideolojinin kalıpları, sembolleri, söylemleri ve davranış biçimleri üzerinden ifade etmektedir. Sahip olduğu ideolojinin, kısıtlayıcı kalıpları ve yönlendiriciliği altında düşünce ve davranış ortaya koyan seçmen, kendi ideolojik eğilimi doğrultusunda politika üreten siyasal partilere karşı sempati besleyebilmektedir. Seçmenin bu eğilimi, partinin aktörleri tarafından, zamanla güçlü bir siyasal aidiyet ve sadakate

## ***Siyasal Parti Aidiyeti ve Seçmen Davranışı: Kütahya ve Afyonkarahisar’da CHP’ye Oy Veren Seçmen Örneği***

dönüştürülebilmektedir. Seçmenin sahip olduğu ideolojinin yönlendiriciliği artıkça, onu temsil ettiğini düşündüğü siyasal partiye olan sadakati de artabilmektedir. Böylece seçmen, bütün yaşamını boyunca aynı siyasal partiye veya siyasal yelpazeye bağlı kalabilmektedir. Bu durumda, seçmenin siyasal davranış ve tercihlerinde değişim nadiren ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda, Kütahya ve Afyonkarahisar’da yapılan derinlemesine mülakatlarda kendisini CHP seçmeni olarak niteleyen katılımcılar, sahip oldukları ideolojiyi öncelikle “Atatürkçü” olarak tanımlamaktadırlar. Siyasal kimliğini “sosyal demokrat”, “solcu”, “cumhuriyetçi” veya “sosyalist” olarak tanımlayan seçmenler de CHP oy verdiklerini ifade etmektedirler. CHP’ye oy veren seçmenler arasında sahip olduğu ideolojiyi “muhafazakâr”, “milliyetçi”, sağcı gibi kavramlar üzerinden tanımlayan katılımcı olmamıştır. Seçmenin Atatürkçü, cumhuriyetçi, sosyal demokrat, solcu veya sosyalist gibi tanımlamalar kullanması, CHP’nin sahip olduğunu düşündükleri ideolojiyle, kendi sahip oldukları ideoloji arasında kurdukları bağı ortaya koymaktadır. Dolayısıyla seçmenin siyasal düşüncesiyle, oy verdiği partinin söylemleri örtüştüğü oranda, partiye olan aidiyet duygusu da güçlenmektedir.

Afyonkarahisar ve Kütahya’da CHP’ye oy veren seçmen, CHP’nin ideolojisini şöyle tanımlamaktadır;

CHP benim gözümde Atatürkçü laik bir partidir. Zaten Atatürk’ün partisidir. Bu ülkeyi kuran partidir. Geçmişte fabrikalar kurmuş, savaşlar görmüş tecrübeli partidir. Türkiye’ye büyük hizmetleri olmuş. Şimdi yerli yersiz birçok şey söyleniyor; zulüm etti, yaktı yıktı, yokluk çekti diyorlar. Benim gözümde o Atatürk’ün partisidir, Atatürkçü partidir her zamanda öyle olacak (K4, K, 80).

CHP Atatürkçü bir partidir ve bunu korumalıdır. Partinin program ve tüzüğünde de durum böyledir. Ancak uygulamada bazı sorunlar olduğunu düşünüyorum. Partide Atatürk’ü sevmeyen insanlar var. Bu insanlar partiye zarar veriyor (K12, E, 74).

CHP Atatürkçü bir partidir. Ben öyle görüyorum o yüzden oy veriyorum. Atatürk’e sahip çıkıyor. Onun düşüncesine göre politika yapıyor (K2, E, 67).

Seçmen Atatürk üzerinden CHP’yi tanımlama ve sahiplenme durumu içerisindedir.

CHP sosyal demokrat partidir. Ben de sosyal demokrat bir insanım. CHP, Kılıçdaroğlu’yla birlikte sosyal demokrat politikalara yöneldi. İşçi hakları, asgari ücretliler, ekonomik paylaşım gibi politikaları dile getirmeye başladı (K9, E, 50).

CHP seçmeni bazı katılımcılar ise sosyal demokrasi vurgusu yaparak bu nitelemeyi belli özellikler üzerinden örnekleme yoluna gitmektedir.

CHP öncelikle laik, cumhuriyetçi ve Atatürkçü bir partidir. Ancak aynı zamanda sosyal demokrat bir partidir. İçinden geçilen döneme göre bunlardan bazıları zayıflarken

bazıları güçlenir. Şu anda liberal yönünün güçlü olduğunu düşünüyorum (K6, E, 55).

CHP Atatürkçü bir partidir. Ben sosyal demokrat bir insanım ve CHP'ye oy veriyorum. Oy veren insanların çoğu yani en azından benim tanıdıklarım Atatürkçü parti olduğu için Atatürk'ü sevdikleri için oy veriyorlar (K10, E, 60).

Yukarıda yer alan ifadeler, seçmenin CHP'ye ilişkin olası nitelendirme yelpazesini ortaya koymaktadır. Düşüncelerine yer verilen katılımcıların, CHP'nin Atatürkçü, sosyal demokrat, laik bir parti olduğu yönünde fikir sahibi oldukları görülmektedir. Seçmen, CHP'nin tek bir ideolojik düşünce ekseninde politika izlemediğini düşünmektedir. Sözü edilen katılımcıların da farklı ideolojik düşüncelere sahip seçmenler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla CHP'nin, bir siyasal parti olarak sol düşüncenin tek yönüne hitap etmediği gözlemlenirken, partinin seçmen tabanının da homojen bir yapı sergilemediği anlaşılmaktadır. Bu katılımcılar, oylarını kullanırken herhangi bir alternatifsizlik veya zorunluluk duygusuna kapılmadan, CHP'ye oy verdikleri izlenimi vermektedir. Ancak, yine CHP seçmeni diğer katılımcılar, özellikle CHP'nin son dönemiyle ilgili olarak bir şüphe-çekince dillendirmektedir. Hatta bazı katılımcılar, CHP'nin ideolojik olarak ciddi bir dönüşüm içerisinde olduğunu düşünmektedir

Türkiye'deki muhalefet partileri içinde laikliği, Atatürk sevgisini en çok dillendiren parti CHP'dir. CHP Atatürkçü parti ama ideolojik olarak yetersizler. İlkelere tam bağlı değiller. Hem adaylar hem ekonomiye bakışı sorunlu. Atatürkçüler partiden uzaklaştırılıyor (K11, E, 65).

CHP Atatürk'ün partisi, Atatürkçü, laik parti, sol parti. Ancak iktidar olamaması sonucunda yeni arayışlara yöneliyor. Her kesime hitap etmeye çalışıyor. O yüzden her kesimden insanları aday yapıyor. Yine olmuyor (K14, K, 38).

CHP zamanında Atatürkçü bir partiydi. Şu anda laiklik başta olmak üzere ilkelerinden uzaklaşıyor. CHP, halkçılık, milliyetçilik, cumhuriyetçilik gibi ilkeleri önemsenmiyor. Devletçilik diye bir şey kalmadı. Partinin lideri çıkıp bugün laiklik kaygımız yok diyebiliyor. CHP sanki Emperyalizmin, neoliberalizmin ve Türk-İslamcı politikaların sözcülüğünü yapıyor. Mesela ekonomi politikalarının iktidarın uygulamalarından ne farkı var? Bu işlere karşı çıkan insanları susturdular. Böyle devam ederlerse oy vermem (K13, E, 48).

CHP'ye oy veren seçmenlerin, özellikle CHP'yi ve kendisini "Atatürkçü" olarak tanımlayan kesimi, partinin son dönem politikalarına, sahip oldukları ideolojinin perspektifinden eleştirel yaklaştıkları görülmektedir. Bu durum, dönem dönem CHP'nin politikalarına yansımakta ve parti, homojen bir tabana sahip olmadığı için artan ideolojik baskıya göre tutarsız politik söylemlerde bulunabilmektedir.

## *Siyasal Parti Aidiyeti ve Seçmen Davranışı: Kütahya ve Afyonkarahisar’da CHP’ye Oy Veren Seçmen Örneği*

Siyasal partinin temsil ettiği değerler ve siyasal kimliği, herkes tarafından bilinen, partinin diğer partilerden ayrılmasını sağlayan, ideolojisi, tarihi gibi özelliklerini kapsamaktadır. Ayrıca siyasal parti kimliği, partinin hedeflerini, görev tanımlarını, “gerçekleştirmek ve aynı zamanda sürdürmek için benimsediği partinin temel değerlerini” içermektedir. Siyasi parti nasıl bilinmek ve algılanmak istiyorsa o yönde söylem üretmelidir. Siyasi partilerin kimliklerini ve söylemlerini aynı zamanda gerçekleştirdikleri faaliyetlerle de desteklemeleri gerekmektedir. Tersi bir durumda, uygulamalarla kimlik arasındaki tutarlılık bozulacak ve parti güvenilirliğini kaybedecektir (Çağlar ve Köklü, 2017: 153-154). Seçmenin partisine duyduğu güvenini kaybetmesi, onu yeni arayışlara yönlendirecek ya da seçimlere katılımdan alıkoyacaktır.

Yukarıda sözü edilen durum, CHP seçmenleri arasında Kılıçdaroğlu dönemine ilişkin olarak dillendirilmektedir. CHP’nin ideolojik bir dönüşüm içerisinde olduğu düşüncesine sahip olan bu katılımcılar, (kendilerini daha çok Atatürkçü olarak tanımlayanlar) alternatif parti arayışına yönelebilecekleri izlenimi vermektedirler. Ancak ülkenin içinde bulunduğu siyasal kutuplaşma, seçmenin, CHP’nin bazı politikalarıyla kendi ideolojisi arasındaki örtüşmenin ortadan kalktığını düşündüğü durumlarda bile, onun başka bir partiye yöneliminin önüne geçebilmektedir. Özellikle Kılıçdaroğlu’nun liderliğiyle güçlenen liberal söylemin, CHP seçmeninin partiden beklentisini tam olarak karşılamadığı anlaşılmaktadır. Seçmen, kendini tanımlarken partinin liberal söylemine değil, CHP’nin geleneksel konumuna vurgu yapmaktadır. Afyonkarahisar ve Kütahya’da araştırmaya katılan CHP seçmeni katılımcılarla, CHP’ye oy veren seçmenin kim olduğu ve neden CHP’ye oy verdiklerine dair görüşmelerden elde edilen veriler, bu durumu ortaya koymaktadır.

CHP’li katılımcıların, CHP’ye oy veren seçmenin ideolojisine, demografik özelliklerine, yani CHP’li seçmenin kim olduğuna ilişkin düşünceleri şöyledir;

CHP’ye Atatürkçüler, sosyal demokratlar, cumhuriyetçiler ve aydınlar oy veriyor. Bu insanlar iyi bir gelecek arayışındalar. Aydınlar bir ülke istiyorlar. Bu isteklerinin CHP iktidarında gerçekleşeceğine inandıkları için CHP’ye oy veriyorlar. Başka bir şey için değil. Ülkesini seven, aydın insanlar. Çocukları iyi eğitim alsın, iyi bir geleceğe sahip olsun isteyen insanlar (K5, E, 45).

CHP’ye oy verenler aileden CHP’liler ve okumuşlar. En önemlisi de Atatürk’e düşman olmayanlar oy veriyor. Yani onun yaptığı işlere düşman olmayanlar. Devrimlere

sahip çıkanlar. Yoksa herkes Atatürk'ü sevdiğini söyler. Ben iyi insanlar olduklarını düşünüyorum. Kimseye bir zararları yok. İşinde gücünde insanlar (K1, E, 63).

CHP'ye oy veren seçmen, CHP'ye oy verenleri tanımlarken, sıklıkla Atatürk referanslı söylemlerde bulunarak oy tercihinin nedenlerini temellendirmeye çalışmaktadır. CHP'ye oy veren seçmenin algısında CHP'ye oy vermek, Atatürk'ü ve onun devrimlerini benimsemenin önemli bir işareti olarak yer almaktadır.

CHP'ye oy verenler genelde eğitim seviyesi yüksek, ülkesine bağlı laik kesim. Bu insanlar kazanımlarını kaybedeceklerinden korkuyor. Demokrasiyi, laikliği kaybetmek istemiyorlar. Ülkenin gittikçe bağımsızlığını kaybettiğini düşünüyorlar. Gidişimiz hiç iyi değil. Bu insanlar bunları görüyorlar (K10, E, 60).

CHP'ye demokrasiye inanan herkes oy veriyor. Çünkü demokrasinin, insan haklarının, temel hak ve hürriyetlerin ortadan kaldırılacağı korkusunu yaşıyorlar. Gelecek nesillere bağımsız bir Türkiye bırakmak istedikleri için CHP'ye oy veriyorlar. Cesur, yürekli insanlar güçlüden yana değil haklıdan yana tavır alıyorlar. Yıllardır iktidar olmayan bir partiye oy vermek onurlu bir davranıştır (K6, E, 55).

CHP'nin Atatürk ilkelerine sahip çıktığını düşünen insanlar CHP'ye oy veriyorlar. CHP'ye zenginler oy verir denir. Verenlerde var. Ancak ben zengin bir insan değilim. Oy veriyorum. Orta sınıf da verir yoksullar da. Bu insanlar, CHP iktidarında ülkenin özgürleşeceğini, kaybedilen birçok şeyin geri kazanılacağını düşünüyorlar (K12, E, 74).

CHP'ye oy veren seçmenin, CHP'nin ideolojisini ve kendi ideolojik eğilimlerini tanımlarken, partinin kurucu ilkelerine sıklıkla referansta bulunduğu görülmektedir. CHP seçmeni aslında bu noktada partiyle kurduğu özdeşliğin temel nedeninin ideoloji olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü siyasi partiler ideolojik kabuller üzerine inşa edilirler. Kurucu parti de belirli ilkeleri benimsemiştir. Bunlar dönemin tarihsel, ekonomik ve siyasal koşulları sonucunda belirlenen ve “altıok” ile sembolize edilen “Cumhuriyetçilik”, “Milliyetçilik”, “Halkçılık”, “Laiklik”, “Devletçilik” ve “Devrimcilik” ilkeleridir (Kili, 1976). Tek Parti döneminde söz konusu kurucu ilkeleri doğrultusunda politika izleyen parti, özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında, iç ve dış dinamiklerin etkisiyle ilkeleri yorumlamada ve siyaset tarzında önemli dönüşümler yaşamaya başlamıştır. Çok partili yaşama geçilmesiyle pragmatizme yönelen CHP, kurucu ilkelerini tartışmaya açarak, yeni bir siyasal yön arayışı içerisine girmiştir (Hatipoğlu, 2012). Bu süreçte, 1980 yılında gerçekleştirilen darbe, demokratik yaşama son verirken, diğer bütün siyasal partiler gibi CHP'de kapatılmıştır.

1992 yılında tekrar açılan CHP, darbeye kurgulanan yeni dönemin ruhuna uygun olarak yönünü liberal demokrasiye doğru çevirmeye başlamıştır. Neoliberal uygulamaların hız kazandığı bu dönemde, küreselleşme politikaları, ulus-devlet



anlayışıyla çelişkiler ortaya çıkarmıştır. Bu durum CHP tabanında karşılık bulmuştur. Özellikle CHP’nin “ulusalcı tabanının”, “etnik” ve “dinsel” kimliklerin politikadaki yükselişine karşı, “ulusçuluk” ve “laiklik” ekseninde ortaya koyduğu tepki, partiyi, tabanı ve programı arasında denge sağlamaya arayışına yönelmiştir. CHP, bu arayış sonucunda bugün geldiği noktada, gündelik siyaset düzeyinde Atatürkçü tabanına hitap eden söylemler dile getirerek destek bulsa da, neoliberal politikaları kabul eden bir anlayışı benimsemiş bulunmaktadır. Bu durum, partinin politikalarında ikili ve tutarsız bir görüntü ortaya koyarken, seçmen tabanında da partiye karşı belirli tepkilerin yükselmesine neden olmaktadır (Hatipoğlu, 2012). CHP’nin son dönem politikalarında, kültürel kimliklere yönelik söylemin güçlü bir temsil bulması, partiyle onun kurucu ilkeleri üzerinden aidiyet ilişkisi kuran seçmeni arasında kopuşların yaşanmasına neden olabilir.

### **3.2. Lider**

Seçmenin, siyasi parti tercihi ve parti bağlılığı konusunda etkili faktörlerin başında lider faktörünün geldiği görülmektedir. Türkiye’de üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada “Oy verme davranışım üzerinde parti lideri etkilidir” diyenlerin oranı “%63,5” bulunmuştur. “Oy verme davranışım üzerinde parti lideri etkili değildir” diyenlerin oranı ise “%30,3”dür (Erdinç, 2012: 63). Bu durum, siyasi parti liderlerinin tutum ve davranışları, söylem ve politikalarıyla, seçmenlerin algılarını ve tercihlerini önemli ölçüde etkileyebildiğini göstermektedir. Liderlerin gündeme ilişkin politikaları, seçmenlerin toplumsal olgu ve olayları “nasıl algılayacakları”, “değerlendirecekleri” ve bunlara karşı nasıl bir “tutum alacaklarına” ilişkin bir çerçeve sunabilmektedir. Lider, aynı zamanda seçmen kitleri ile arasında bir bağ inşa edebilmektedir. Bu bağ, seçmenle lider arasında “inanç” ve “kişisel özellikler” üzerinden kurulmakta ve böylece lider ve seçmen bütünleşmesi sağlanabilmektedir (Saygılı, 2014:104). Bu bağın ortaya çıkmasında önemli etkileri olan karizmatik liderler, seçmenin oy verme davranışını belirleyen diğer birçok faktörü etkisizleştirebilmektedir. Türkiye’nin toplumsal koşulları, güçlü ve karizmatik lider figürü etrafında, lider seçmen özdeşliğinin kurulmasına uygun iklimi sağlamaktadır. Siyasal, kültürel ve ekonomik koşulların, lider-seçmen özdeşliğini desteklediği toplumlarda, lider, parti politikalarının şekillenmesinden, partinin adaylarına ve seçmen kitlesinin etkilenmesine kadar, birçok konuda belirleyici olabilmektedir. Lider-seçmen özdeşliğini, hem günümüz Türkiye’sinden, hem de CHP’nin tarihinde yer alan güçlü lider figürleri üzerinden örneklemek mümkündür.

Liderin, parti ve seçmen üzerinde baskın bir etkisinin olduğu demokrasilerde, lider-seçmen özdeşliğini kuramayan partiler, iktidara ulaşma konusunda ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Seçmenin kendi içinde yaşadığı, liderin yeterliliği/yetersizliği konusunda bir tartışma, partinin politikalarının sorgulanmasına, partiye aidiyet duygusunun zayıflamasına ve seçmenin partisi için mücadele isteğinin kaybolmasına neden olabilmektedir. Kurucu parti CHP'nin, bugün sözü edilen sorunla karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır. Liderinin yeterliliği, devamı veya değişikliği konusunda, CHP seçmeni ikiye bölünmüş durumdadır.

Ben CHP'nin lider değişikliğine ihtiyacı olduğunu düşünmüyorum. Ülkenin içinde bulunduğu durum dikkate alındığında mevcut lideri gayet başarılı buluyorum. İktidar bütün kalelere sahip olmuş durumda. Bu koşullar altında yeni biri gelse bile CHP'nin bu durumda daha iyi bir yerde olacağını düşünmüyorum. Hem başarı, liderden ziyade, partinin yönetim kadrosuyla daha çok ilgili bir durumdur. CHP, Kılıçdaroğlu'yla eskinin halka hitap etmeyen politikalarını terk etti. Daha iyisi olabilir mi? Elbette olur. Ancak mevcut durumun yani iktidara gelememenin temel nedeni liderin başarısız olması değil, sol oyların az olmasıdır (K6, E, 55).

Bence yok. Lider değişikliğinin zamanı değil. Kılıçdaroğlu'nun başarısız olduğu yönünde bir algı var. Özellikle iktidar bunu çok gündeme getiriyor. Medyanın ve ülkenin içinde bulunduğu zor durumda partinin oylarını belli bir seviyeye getirdi (K7, K, 32).

CHP'de lider değişiminden önce partinin tüzüğü değişmeli. Tüzük değiştiğinde kadro ve lider de değişir zaten. İllaki lider değişmeli düşüncesinde değilim. Ancak değişmesi yönünde tabanda bir istek söz konusuysa da değişebilir. Bana göre kadro liderden daha önemli. Ecevit zamanında bu kısmen başarılıydı ancak o da sonunu getiremedi. Parti içi kurullar etkin bir şekilde kullanılmalı ve liderin belirlemesi konusunda söz sahibi olmalılar. Ancak o zaman başarı yönünde birçok şey değişim gösterebilir (K10, E, 60).

Lider değişikliğine ihtiyaç yok. Pasif bulup değişsin diyorlar ama ben öyle düşünmüyorum. En azından dürüst adam (K4, K, 80).

CHP'li seçmenlerden, lider değişikliğine karşı çıkan katılımcılar, genellikle partiyi hedefe götüren en önemli faktörün, liderden ziyade, partinin kadroları olduğu düşüncesindedirler. Belli bir ideoloji etrafında birleşen kadroların, lideri belirleyip yükselttiği, kadro partilerine atıfta bulunan katılımcılar, dönemin koşullarına dikkat çekerek, yeni liderin de bu koşullar altında başarısız olacağı argümanını öne sürmektedirler. Bu katılımcılar, CHP'nin Kemal Kılıçdaroğlu'yla birlikte halka yakın politikalar takip ettiğini düşünmektedirler. Kılıçdaroğlu'nun yetersizliğiyle ilgili argümanların, iktidarın algı çalışmasının sonucunda oluştuğu iddiasındadır.

CHP seçmeni katılımcılardan, liderin değişmesi yönünde görüş bildirenlerin gerekçeleri ise şöyledir;

Evet var. CHP liderini hemen değiştirmeli. İktidar en kötü dönemini yaşarken bile CHP oy kaybediyor. Kılıçdaroğlu kadrosunu kurdu uzun zamandır da partinin başında ama ortada bir başarı yok. Birisi bunun sorumluluğunu alsın. Taban değişim istiyor. İnce iyi bir rüzgâr yakaladı ve son seçimde partinin oy oranını yukarı taşıdı (K1, E, 63).

CHP liderini değiştirmeli mi? Kesinlikle değişime ihtiyaç var. CHP'nin mevcut liderini başarısız buluyorum. Çünkü partiyi yukarıya taşıyamadığı gibi Türkiye kötüye giderken çok etkisiz kaldı. İktidarın üzerinde etkili olamadı. Benim babam CHP'liydi iktidar hasretiyle öldü. Böyle giderse sanırım ben de göremeyeceğim. İktidar için Atatürkçü, çalışkan, dil bilen, halka sözünü dinletebilen güvenilir bir lidere ihtiyaç var (K3, K, 50).

Evet var. Seçimlerden başarısız sonuçlar alıyoruz. Kılıçdaroğlu başarısızlığı kabul etmiyor. Partiyi CHP'nin ilkelerinden uzak insanlarla doldurdu. Sağcılar aday yapıyor, yönetimine alıyor. Böylece sağcı seçmenden oy alabileceğini düşünüyor. Bu iyi bir strateji değil, olmadığını da gördük. Kılıçdaroğlu'nun CHP'deki görevi bitti. Yerine partinin tabanından yetişme, risk alabilen, cesur, çalışkan biri gelmeli. Muharrem İnce'nin partinin oyunu artırabilecek potansiyele sahip olduğunu düşünüyorum. Bence denenmeli (K11, E, 65).

CHP'de lider değişimi yönünde görüş bildiren katılımcıların en önemli gerekçeleri arasında, Kılıçdaroğlu'nun partinin lideri seçilmesinin üzerinden uzun bir zaman geçmesi ve liderin kendi kadrosunu kurmasına rağmen, partinin iktidar olabileceği yönünde seçmenine güçlü bir ışık veremediği, argümanının olduğu görülmektedir. CHP'nin uzun süreden beri iktidardan uzak kalan bir parti konumunda bulunması, seçmen tabanında partinin gelecekte de iktidara ulaşamayacağı yönünde bir endişe oluşturmuş durumdadır. Seçmen, CHP'nin içinde bulunduğu bu durumdan, partinin liderini sorumlu tutmaktadır. Bu durum, CHP seçmenin, Kılıçdaroğlu'nun başarılı ya da başarısızlığı konusunda kendi içinde bir uzlaşmazlık yaşadığını ortaya koymaktadır.

### **3.3. Parti Örgütü**

Çağdaş demokratik rejimlerin vazgeçilmez unsurlarından olan siyasal partiler için, parti örgütleri, yaşamsal bir öneme sahiptir. Parti örgütleri, partilerin seçmen tabanını genişletip, toplumu yönlendirebilmesinin etkili araçlarından birisidir. Siyasal partilerin, örgütleri olmaksızın seçmeni kendi bünyesinde toplayabilmesi olanaklı görülmemektedir. Siyasal partinin seçmenle buluşması ve partiye destek için onu iknası, parti örgütleri aracılığı

ile mümkün olmaktadır. Ayrıca parti örgütleri, partililerin parti aidiyetinin güçlendirilmesi konusunda da aktif rol oynamaktadırlar (Ertürk, 2014). Parti örgütleri, düzenledikleri faaliyetler ve cenaze, düğün gibi merasimlere katılım sağlamalarıyla da, seçmen üzerinde olumlu bir imaj yaratılması konusunda önemli rol oynamaktadırlar.

Siyasi parti örgütleri, ülkenin hemen her yerinde yaygın ve aktif olarak bulunmaları ve seçmenle sürekli bir iletişim içinde olmaları nedeniyle, seçmenin ihtiyaçlarının ve beklentilerin merkeze aktarılması konusunda da önemli bir misyonun taşıyıcısıdır. Yerel sorunların, merkeze, yerel örgütler tarafından doğrudan aktarılması, merkezin, seçmenin sorunları konusunda bilgi sahibi olmasını kolaylaştırırken, aynı zamanda partinin, kamusal sorunların çözümüne ilişkin politika üretmesinin de önünü açacaktır. Temelde, partinin ideolojisini ve politikalarını seçmene anlatma ve yerel örgütlenmeyi sağlamakla görevli olan parti örgütleri, literatürde siyasi partilerin ön önemli aktörleri olarak değerlendirilmektedir.

Kütahya ve Afyonkarahisar'da araştırmada yer alan CHP'ye oy veren katılımcıların, CHP'nin yerel örgütlenmesine ilişkin yorumları şöyledir;

CHP'nin il ve ilçe örgütlerinde olsun, merkez kadrolarında olsun yetişmiş insanlar var. Eğitimli insanlar var. Ancak ben seçim zamanlarında olsun, sonrasında olsun yeterli çalışmayı ve gayreti gösterdiklerini düşünmüyorum. Genel olarak bir tembellik durumu var. Diğer partilerden görüyoruz, oy için kapı kapı geziyorlar (K10, E, 60).

CHP'nin yeterli kadrolara ve örgüte sahip olduğunu düşünüyorum. Ülkenin hemen her yerinde başkanlıkları, üyeleri var. Yetişmiş insanları da var. Ancak uzun zamandır iktidar olamamasının getirdiği bazı olumsuzluklarda yok değil. İnsanlar partiler için çalışırlar ama karşılığını da görmek isterler. İktidar olamayan partiden ne karşılığı görecekler. İktidarın her imkânı var. Örgütü bu yüzden iyi çalışıyor. Parti, oy alamadığı yerlerde bir etkinlik düzenlediğinde görevlendirecek insan bulamıyor. Böyle olunca da örgüt yersiz kalıyor tabi (K3, K, 50).

CHP'nin güçlü bir örgütü var ama çalışmıyorlar. İl başkanını bırak normal zamanlarda, seçim döneminde bile göremiyoruz. Başkanlar partide öyle koltuk başında bekliyorlar. Çıkın bir esnafı gezin, düğüne katılın, köye kente gidin hiçbiri yok. Bir işin düşüp partiye gittiğinde benim elimden bir şey gelmez diyor. Hatta zararım olur sana diyor. Bir işi yapmak için mücadele yok. Ben oy veriyorum partiye, iş bitiremesen de bir gönlümüzü al. Uğraştı adam ama yapamadı diyelim. İktidar partisine git onlar halleder diyor başkan. Böyle iş mi olur? Çalışkan insanlar çoğalmalı. Koltuk bekleyerek iktidar olunmaz (K1, E, 63).

Siyasi partilere iktidarın yolunu açan aktörler olarak görülen parti örgütlerinin, seçimde oluşturdukları algı, seçmen tercihlerinin

etkilemesinde önemli rol oynamaktadır. Ancak CHP'li seçmenin, parti örgütü hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. CHP'li seçmen, partisinin örgütünü değerlendirirken, partinin uzun zamandan beri iktidar olamamasının getirdiği olumsuzlukları vurgulamakta ve CHP örgütünün, iktidar olmak için gerekli çalışmaları yapmadığı düşüncesini dile getirmektedir. Bu düşüncenin, partinin seçmen tabanında yaygın olduğu görülmektedir.

Partinin uzun zamandan beri iktidar olamaması durumu nedeniyle, toplumsal alandaki çıkar ilişkilerini düzenleme, yön verme gücünü yitirmesi, etkinliklerinde görevlendirecek yeterli sayıda eleman bulma sıkıntısına neden olduğu görülmektedir. CHP'nin, Türk siyasetinde seçmen ve parti arasında kurulan ve önemli motivasyon kaynağı olan patronaj ilişkisinde, seçmene çıkar sağlama gücünü kaybetmesi, onun gelecek dönemlerde de benzer sorunları yaşamaya devam edeceğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Ayata, 1992).

CHP'nin güçlü bir örgütü ve kadroları var. Üniversiteli çocuklar çalışıp, broşür dağıtıp partiye destek istiyorlar. Yürüyüşlerde ön saflarda gençler var. Partinin yetişmiş başarılı insanları zaten her zaman vardı. Ancak bu başarılı çalışkan insanların yetkileri yok. Yönetimin dışındalar ellerinden bir şey gelmiyor. Partinin zenginleri, uyanıkları köşe başlarını tutmuş, iş yapacak adamlara yer yok. Bunun değişmesi lazım, her yeni gelen kendi adamını çevresini partinin yönetimine dolduruyor. Öyle olunca partide yeterli istek ve çalışma olmuyor (K5, E, 45).

Ben CHP örgütünün yeterli çalışmaları yaptığını düşünmüyorum. En köklü, en eski parti CHP köylere, mezralar kadar ulaşabilmeli. Seçim sandıklarını bile bekleyecek gözetmen bulamadıklarını ya da böyle şeylerle çok fazla ilgilenmediklerini görüyorum. Gençler fena değil, bir şeyler yapmaya çalışıyorlar ama sayıları az (K7, K, 32).

Seçmen, yerel örgütlenmelerin lideri konumundaki il başkanını, toplumsal alanda gerçekleşen etkinliklerde bir destek unsuru olarak yanında görmek istemektedir. Seçmen, il başkanında gördüğü bir eksiklik üzerinden, partinin üst yönetimine kadar ulaşabilen olumsuz düşünceler üretebilmektedir. Seçmen, CHP'de yetişmiş insan gücünün bulunduğunu, ancak bu insanların parti içinde yetenekleri ve liyakatlerine göre değil, çıkar ilişkilerine bağlı olarak görev dağılımı yapıldığı düşüncesini taşımaktadır. Seçimde, partide egemen olan çıkar silsilesine uymayanların partiden uzaklaştırıldığı ya da pasifize edildiği yönünde bir düşüncenin oluştuğu görülmektedir.

Seçmenin, partisinin örgütüne olan güven duygusu artıkça, partisine bağlılığı da artmaktadır. Ancak CHP’li seçmenin, parti örgütlerinin, yeterli çalışmayı yapmadığı düşüncesine sahip olduğu görülmektedir. Özellikle, rakip siyasal partilerin örgütleri üzerinden verilen örnekler, bu durumun somut göstergeleri olarak dikkat çekmektedir. CHP’li seçmen, CHP örgütlerinin, sadece seçim zamanları cılız çalışmalar yürüttüklerini, seçimlerden önce ise hemen hemen hiçbir çalışma yapmadıklarını düşünmektedir. Partinin yönetim kadrolarının ve örgütlerin, iktidar olmak için gerekli mücadeleyi yapmadığı düşüncesi, seçmenin, CHP’nin yakın dönemde iktidar olabileceğine ilişkin umut taşımasını engellemektedir.

### **3.4. Parti İçi Demokrasi**

Demokratik ülkelerde, siyasal yaşamın vazgeçilmez unsuru olarak düşünülen siyasal partilerin, kendi iç işleyişlerini, ülkelerinde hâkim olan demokrasi standardına göre şekillendirdikleri görülmektedir. Ülkelerin sosyoekonomik gelişmişliği ile parti içi demokrasinin işletilmesi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bir ülkenin hukuksal düzenlemeleri ve siyasal partilerin bağlı olduğu yasalar kadar, toplumun siyasal kültürü de parti içi demokrasinin işletilmesi konusunda önemli olmaktadır. Toplumun kültürü ve demokrasi anlayışı, doğrudan siyasal partilere yansımaktadır. Demokrasi kültürü gelişmemiş toplumlarda, siyasal partilerinin işleyişinde de antidemokratik kurallar hâkim olmakta ve otoriter bir lider öderliğinde partiler örgütlenmektedir. Toplum, gelişmiş bir demokrasi kültürüne sahip olmadığı için, parti içi demokrasinin işletilmediği partiler de, seçmen tarafından cezalandırılmamaktadır (Gökçe, 2013: 74). Böylece parti içi demokrasinin işletilmesi mümkün olamamaktadır.

Batı demokrasisi ve onun içerisinde yer alan siyasal partiler, bu durumun olumlu örnekleri olarak gösterilebilir. Batı demokrasisinde, milletvekili aday listelerinin belirlenmesinde, ön seçim sistemi yaygın ve etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Partilerin kurumsallaşma göstergelerinden birisi olan ön seçim uygulaması, parti içi demokrasi uygulamalarını da güçlendirmektedir. Türkiye’de siyasal partiler, Türk demokrasinin merkeziyetçi ve otoriter anlayışının aktörü konumunda bulduklarından, parti içi demokrasi işletilememekte ve adaylar büyük ölçüde lider veya merkez kadrolar tarafından belirlenmektedir. Bu durum, demokratik sistemin vazgeçilmez unsuru olarak görülen siyasal partilerin, kendi iç işleyişlerinde,

antidemokratik uygulama olarak ortaya çıkarken, siyasal partilerde “lider sultanı”nın hüküm sürmesini de kolaylaştırmaktadır (Akgün, 2002: 55). Gelişmiş demokrasilerde, demokratik sistemin ileri taşınmasında özne işlevi gören partiler, şekli demokrasinin kabul gördüğü ülkelerde ise, demokrasinin ilerlemesinin önünde engel olarak durabilmektedirler.

Türkiye’de, demokratik sistemin kurumsallaşma süreçlerinde önemli görevleri yerine getirmiş olan CHP’nin, iç işleyişi ile ilgili olarak seçmeninde oluşturduğu düşünceler şöyledir;

Hayır düşünmüyorum. Türkiye’de sadece CHP’de değil hiçbir partide demokrasinin hakimiyeti söz konusu değil. Türkiye’nin kendi siyaseti demokratik değil ki partiler demokratik olsun. CHP, son dönemlerde bazı seçim bölgelerinde önseçim yapıyor, ancak o da bana göre göstermelik. Bizim partilerde lider her şeyi belirler. Şimdi bu durumda bu nedenle ben partime destek olmaktan vazgeçmem (K9, E, 50).

Ben demokrasi konusunda bazı sorunların olduğunu biliyorum. Önseçim yapan tek parti CHP ama pek işlevsel değil gibi geliyor. Önseçim yapılacaksa, ülkenin her yerinde üyelerin tamamının katılımıyla yapılmalı, üyeler teşvik edilmeli. Böylece hem örgüt önem kazanır hem de bütün üyelerin yönetimde yer alma milletvekili olma durumu ortaya çıkar. Böyle yapılırsa demokrasi yönünde iyi bir gelişme yaşanmış olur. Bu koşullar altında çok zor böyle şeyler (K5, E, 45).

Demokrasi konusunda zaten toplumsal sorunlarımız mevcut. Bunlar partilere de yansıyor. CHP bir şeyler yapmaya çalıştı ancak başarılı olduğunu düşünmüyorum. Her şey eski ilişkiler üzerinden belirleniyor. Liderler çok etkin, hatta açık bir sultadan söz etmek mümkün. İnsanların ülkede olduğu gibi partilerde de tam işleyen bir demokrasi talebi yok. Ancak, CHP parti içi demokrasiyi mazeretsiz olarak işletebilmeli ve basit çıkar ilişkilerini yıkabilmeli. Ben oy vermeye devam ediyorum. Bu durumu oy vermeyerek değil, partiye destek olup teşvik ederek, talep ederek değiştirebiliriz (K3, K, 50).

Parti içi demokrasiden söz etmek mümkün değil. Adaylar, adam kayırmaca, kişisel menfaat ve belli gruplarının tercihleri üzerinden belirleniyor. Yakın zaman içinde de demokratikleşmesi zor görünüyor ama üstesinden gelinmez bir şey değil. İstenirse çözümler. Ben parti içi demokrasi yok diye oy vermekten vazgeçmem. CHP bugün sahip olduğu birçok değeri yitirmedeği sürece oy vermeye devam ederim (K6, E, 55).

CHP’de parti içi demokrasi çalışmıyor. Özellikle bu seçim sonrasında yaşanan liderlik yarışında parti çok kötü bir görüntü verdi. Delegeler liderin sözünden dışarı çıkmıyor. Çünkü lider kendi adamlarını delege yapıyor. Benim için partinin ideolojisi, programı, vaatleri, çalışmaları önemli, parti içi demokrasi nedeniyle parti değiştirmem (K15, E, 62).

CHP’ye oy veren seçmenin, partinin yönetim kadrolarının ve adaylarının belirlenmesi süreçlerinde demokratik işleyişin hâkim olmadığını bilincinde olduğu görülmektedir. Seçmen, bu durumu ülke demokrasinin

işleyiş sorunlarıyla eşleştirerek, partisine oy vermesinin önünde bir engel olarak görmemektedir. Seçmenin bu duruma tepkisiz kalmasının nedenlerinden birisi, Türk siyasetindeki kutuplaşmadır. Partiler arasında seçmen geçişlerini minimuma indiren polarizasyon, seçmenin oy verdiği patinin kusurlarını göz ardı etmesine ve desteğini sürdürmesine neden olabilmektedir. Ayrıca partilerin iç işleyişindeki sorunların, seçmen nazarında kabul görmesinde, siyasal kültürün temel faktör olduğu görülmektedir. Toplumun üyelerinin, duygu, düşüncelerinde ve yargılarındaki içselleştirme olarak tanımlanabilen siyasal kültür, demokratik bir siyasal işleyişin organizasyonunun temel unsurudur. Demokratik bir işleyiş, kararların çoğulcu katılımı alınmasına ve alınan kararlara uyulmasıyla mümkündür. Fikirlerin, dar bir kadro içinde, sadece üst yöneticilerinin istekleri yönünde biçimlendiği bir siyasal partide, parti içi demokrasiden ziyade, totaliter bir nitelikli bir yapı ve yönetim anlayışı kaçınılmaz olarak egemen olmaktadır (Gökçe, 2013: 72). Türkiye’de demokrasi kültürünün tam olarak işlerlik ve temsil kazanamamış olması, siyasal partilerin iç işleyişinde demokratik yapının inşasının önüne geçebilmektedir.

### **3.5. Aday Kimliği**

Siyasal partilerin ideolojileri, lideri ve vaatlerinin yanında, seçmenin karşısına çıkardıkları adayın, imajı ve ideolojisinin de, seçmen davranışları üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Aday imajı ve adayın sahip olduğu ideoloji, seçmenin temel beklentisiyle örtüştüğü oranda, seçmenin oy tercihleri üzerindeki etkisini artırmaktadır. Adaylar, seçim sürecinde kendi kişisel özelliklerini ön plana çıkarmaya çalışırken, yanı zamanda partiye bağlılıklarını ve ideolojilerini de vurgulamaktadırlar. Böylece adaylar, kişisel özellikleriyle seçmeni etkilemeye çalışırken, ideolojileri ve partiye sadakatleriyle de seçmenin beklentilerine cevap vermeye çalışmaktadırlar. Bu süreç, toplumdan topluma değişiklik gösterirken, içinde bulunulan siyasal iklim, seçmenin, adaydan ve partiden beklentisinin ne yönde olacağı konusunda etkili olmaktadır (Göker ve Doğan, 2015: 47). Seçmen tercihlerini önemli ölçüde etkileyen faktörlerden birisi olan aday kimliği, seçmenin beklentilerini karşılamadığı ya da aday olunan partinin ideolojisiyle uyumsuzluk ortaya çıkardığında, seçmen, başka bir partinin adayına yönelebilmektedir (Çağlar ve Gelir, 2014).



## *Siyasal Parti Aidiyeti ve Seçmen Davranışı: Kütahya ve Afyonkarahisar’da CHP’ye Oy Veren Seçmen Örneği*

Neoliberal ekonomi politikalarının, Türkiye’de etkili olmaya başlamasıyla birlikte, ekonomi üzerindeki etkinliklerini kaybeden siyasi partiler, kültürel kimlikler temelinde politikalara öncelik vermeye başlamışlardır. Neoliberalizmle birlikte ekonomi politikalarının kendi etkinlik alanları dışındaki dinamiklere bağlı olarak şekillendiğini bilen siyasi partiler, kendilerine bırakılan dar bir alanda benzer politikaları takip etmektedirler. Sağ-sol ayrımını büyük ölçüde ortadan kaldıran bu yönelim, partilerin, kendi ideolojik eğilimlerinin dışında kalan adaylarla, seçmenin karşısına çıkmalarına neden olmaktadır (Hatipoğlu, 2012). Sözü edilen durumdan önemli ölçüde etkilenen CHP, seçmen tabanının siyasi eğilimleriyle örtüşmeyen, kültürel kimlikleri ön planda olan isimleri aday göstermektedir. Bu eğilim, Kılıçdaroğlu’yla birlikte yoğunluk kazanmıştır. Örneğin, sağcılaştığı yönünde eleştirilen CHP, cumhurbaşkanı, milletvekili ve belediye başkanı seçimlerinde, partinin geleneksel çizgisinin dışında kalan isimleri aday göstermektedir.

CHP yönetiminin, seçmen tabanından yükselen eleştirilere rağmen vazgeçmediği uygulamanın, seçmeninde oluşturduğu düşünceler şöyledir;

CHP, ilkelerini benimsemeyen insanlara, parti yönetim kadrolarında ve seçimlerde gösterdiği adaylar arasında sıklıkla yer veriyor. Partinin değerli evlatları var onları aday göstereyim. Partinin temsilcisi ya da aday olarak böyle insanları gördüğümde üzülüyorum. CHP’ye böyle adaylar yakışmıyor. Bunlar partiye başarı getirmiyor, zarar veriyorlar. Mesela CHP Ekmeleddin İhsanoğlu’nu cumhurbaşkanı adayını gösterdi. Ben sandığa gitmedim (K11, E, 65).

CHP, toplumun farklı kesimlerinden oy alabilmek için İslamcı ya da liberal isimlere listelerinde yer veriyor. Böyle bir strateji uyguluyor. Ama bu strateji partinin yönünde değişmelere neden oluyor. Böyle isimler partiye oy da getirmiyor aslında ama ısrarla bu yapıyor. CHP sağdan oy alamaz. Örnek Ekmeleddin olayını (K8, E, 75).

Evet, aday gösteriliyor. Benim gibi hiç kimse partisinde yabancı birini görmek istemez. Muhafazakâr birini aday yaptın diye oyun artmaz. Bazı ilkeler üzerinden ittifak yapılabilir bunu olumlu buluyorum ama adayla olacak iş değil (K9, E, 50).

CHP’de özellikle son dönemde farklı düşüncelere sahip adaylar seçmenin karşısına çıkarılıyor. İslamcı biri cumhurbaşkanı adayını yapıldı. Bizde Kılıçdaroğlu’nun dediği gibi tıpış tıpış gidip oy verdik. Bu ve benzer adaylar partiye oy getirmediği gibi, cumhuriyetçi, Atatürkçü seçmenin partisine küserek sandığa gitmesine de engel oluyor. Yapılan bir araştırmaya göre, CHP seçmenin önemli bir bölümü bu seçimde sandığa gitmemiş. Kılıçdaroğlu’nun ülkeyi değil, yerini koruma çabası böyle olumsuzluklara neden oluyor (K13, E, 48).

Siyasal partiler, temsil ettikleri değerleri uygulamalarla desteklemelidirler. Partiler, bu durumu, seçmenin karşısına çıktıkları adaylarıyla da sürdürmek zorundadırlar. Adayların sahip oldukları imaj ve ideoloji, partinin geleneksel politikaları ve tabanın öncelikleriyle uyumsuzdur. Siyasal partilerin, seçmenin nezdinde güvenilirliği zarar görebilmektedir. Siyasal partilerin, seçmen desteğini kaybetmemek için politikalarını etkin bir şekilde yapılandırması gerekmektedir (Çağlar ve Köklü, 2017: 153-154). Türkiye’de özellikle 1980 sonrası dönemde, politikanın merkezi kültürel kimliklere dayalı söylem üzerine inşa edilmiştir. Bu duruma alternatif bir çözüm üretmeyen CHP, kültürel kimliklere yönelik politikaları gündemine almış durumdadır. CHP’nin bu yönelimi, kültürel kimlikleri ön planda olan adaylarla seçimlere katılma eğilimini güçlendirmektedir. Söz konusu eğilim, partinin geleneksel seçmen tabanında partiye aidiyet duygusunun sorgulanmasına neden olmaktadır.

### **3.6. Alternatifsizlik**

CHP’nin kurucu ideolojisi ve geleneksel politikalarının uzağında konumlanan isimlerin, partinin yönetim kadrolarında yer verilmesi ve cumhurbaşkanı, milletvekili, belediye başkanı, il başkanı gibi koltuklara aday gösterilmeleri, bazı seçmenlerin partiye aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır. Ancak Türkiye’deki siyasal kutuplaşma, CHP’li seçmenin, rakip siyasal partilerin başarısına engel olma ve ideolojik eğilimlerine uygun başka bir partinin olmaması gibi gerekçeler ileri sürmesine neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle, CHP’ye oy veren seçmen kitlesinin önemli bir bölümü, partinin bazı politikalarından rahatsızlık duymasına rağmen, kutuplaşmış siyasal atmosfer nedeniyle CHP’ye oy vermeye devam etmektedir. Bu durum, CHP’ye oy desteği veren seçmenin birçok noktada kendisini alternatifsiz hissettiğini göstermektedir.

Alternatifsizlik konusuna ilişkin olarak katılımcıların ifadeleri şöyledir;

Evet, alternatifsiz hissediyorum. Yani zorunluluk var işin içinde. Yoksa CHP’nin çok başarılı olup her şeyi iyi yaptığından değil. Solcu, cumhuriyetçi, laik, Atatürkçü, güçlü başka bir parti olsa CHP’ye oy vermeye devam etmem. Başarısız ve tutarsız buluyorum. Bu nedenle oy vermek istemiyorum ama diğer partiler bana hiç hitap etmiyor (K1, E, 63).

Oluyor. Özellikle son zamanlarda bu duyguyu yaşıyorum. ...CHP bazı şeylerini kaybetmeye başladı hatta kaybetti. CHP’nin Atatürkçü bir parti olduğunu gönül rahatlığıyla

## ***Siyasal Parti Aidiyeti ve Seçmen Davranışı: Kütahya ve Afyonkarahisar'da CHP'ye Oy Veren Seçmen Örneği***

söyleyemiyorum. Neden? Çünkü söylediği şeyler, yaptığı işler bana öyle gelmiyor. Atatürkçü bir parti Ekmeleddin İhsanoğlu'nu aday gösterir mi? ...Etnik kimlikçilik, yapan adamlar partiden aday yapılıyor. Baykal'ın zamanında CHP böyle değildi. O da bir şey yapmamıştı ama parti böyle değildi. Bunlar benim için sorun. O yüzden CHP'ye oy vermek istemiyorum. Bu yüzden alternatifsiz hissediyorum (K14, K, 38).

Evet, alternatifsiz hissediyorum. Neden öyle hissediyorum? Sağcı insanlar partide çoğaldı. CHP sık sık onları aday yapıyor. İlkelerinden de uzaklaştığını düşünüyorum. Hem ideolojik olarak öyle hem de ekonomik olarak öyle. Çalışkanlık dersin o da yok. Beni kendisine oy vermeye mecbur görüyor. Benim solcu olduğumu ve solda güçlü Atatürkçü laik bir parti olmadığını biliyor. ... hem sol diye de bir şey kalmadı aslına bakarsan. Ben eski TİP'liyim, Türkiye İşçi Partisi, o zamanlar böyle bir şey yoktu. Bu baraj olmasa, bu kritik durum olmasa CHP'ye oy vermem (K12, E, 74).

CHP'ye aidiyet hisseden seçmenin, CHP'nin bazı politikaları nedeniyle sandık başında kendisini huzursuz hissettiği görülmektedir. Güncel politikaları ve kurucu ilkeleri arasında sıkışan CHP, ona aidiyet hisseden geleneksel seçmenini izlediği politikalarla doyuma ulaştıramamaktadır. Özellikle sağ adayların partiden gördüğü yoğun ilgi, etnik ve mezhepsel aidiyetlere yönelik politika, cemaat ve tarikatlara yönelik söylem ve neoliberal ekonomik işleyişe karşıt bir duruşun bulunmayışı gibi nedenler, CHP seçmenin partiye bağlılıklarını sorgulamasına neden olmaktadır. CHP, her ne kadar Türkiye'nin kutuplaşmış siyasal ortamında, seçmenini konsolide etmiş bir görüntü ortaya koysa da, Kütahya ve Afyonkarahisar gibi kentlerde, söz konusu politikalarını devam ettirmesi durumunda, kurucu ilkelere bağlı geleneksel seçmenin desteğini kaybedeceği yönünde izlenim vermektedir.

### **Sonuç**

Siyasal partiler ve seçmen kitleleri, günümüz modern demokrasilerinin en önemli bileşenleri olarak kabul edilmektedirler. Bugün, içinde yaşadığımız siyasal sistemin, demokrasi olarak adlandırılması için, seçmen ve siyasal parti ikilisinin varlığı bir ön koşul olarak görülmektedir. Demokratik sistemlerde parti ve seçmenin işbirliği, yasama, yürütme ve yargı gibi temel erkler üzerinde ve ekonomik, siyasal ve kültürel sahalarda önemli dönüşümler ortaya çıkarabilmektedir. Bu iki gücün, birbirleriyle olan ilişkisi ise, karşılıklı aidiyet ve zorunluluklar üzerinden yürütmektedir. Seçmen kitleleri, kendi ideolojik eğilimleri, partinin temsil ettiği ideoloji, partinin lideri ve örgütü gibi faktörler üzerinden, partiyle bir özdeşim, aidiyet ilişkisi kurabilmektedirler. Bu aidiyet ilişkisi, seçmenin oy verdiği partiye karşı

bağlılığını, ömrü boyunca sürdürmesine neden olabilmektedir. Bu ilişkinin karşı tarafı olan siyasal parti ise, gerçekte benimsemediği ideolojik, ekonomik veya kültürel söylemi, seçmen tabanından gelen tepkiler nedeniyle sürdürmek zorunda kalabilmektedir. Bu bağlamda, Kütahya ve Afyonkarahisar’da CHP’ye oy veren katılımcılar yapılan derinlemesine görüşmelerden elde veriler, CHP’ye oy veren seçmenin partisine önemli oranda aidiyet ve siyasal bağlılık hissettiğini ortaya koymaktadır.

Seçmenin partiye olan aidiyet hissini temelinde, öncelikli olarak kendisinin sahip olduğu ideoloji ile partinin sahip olduğunu düşündüğü ideoloji arasındaki örtüşmenin yattığı görülmektedir. Kütahya ve Afyonkarahisar’da CHP’ye oy veren katılımcılar, hem sahip oldukları ideolojiyi, hem de CHP’nin temsil ettiğini düşündükleri ideolojiyi, Atatürkçü, cumhuriyetçi, sosyal demokrat, sosyalist ve solcu gibi kavramlar üzerinden tanımlamaktadırlar. CHP’ye oy verdiğini belirten katılımcılar arasında yer alan hiçbir seçmen, sahip olduğu ideolojiyi milliyetçi, muhafazakar ya da sağcı gibi kavramlar üzerinden tanımlamamaktadır. Bu durum, CHP’ye oy veren seçmenin, oy verdiği partiyle, sahip olduğu ideolojik eğilimin örtüşmesine önemli ölçüde dikkat ettiğini ortaya koymaktadır.

Seçmenin sahip olduğu ideolojiyle, oy verdiği partinin eylem ve söylemindeki örtüşme oranı artıkça, seçmenin parti bağlılığı güçlenmektedir. Örneğin CHP’ye oy verdiğini belirten bazı katılımcılar, partisini özellikle son dönem söylemi ve adayları üzerinden eleştirmektedirler. Bu katılımcıların eleştirilerinin ve alternatif arayışlarının temelini, sahip oldukları ideoloji ile parti politikalarında ortaya çıkan çelişkilerin oluşturduğu görülmektedir. Ancak bu eleştirileri dillendiren seçmen, CHP’den başka oy vereceği alternatif bir parti olmadığı gerekçesiyle, mevcut davranışını devam ettirdiğini belirtmektedir. Seçmenin kendisini belirli zorunluluklar altında hissederek oy kullanmasının, önemli bir nedeni olan parti aidiyetinin yanında, Türkiye’nin kültürel kimlikler üzerinden kutuplaşmış siyasal atmosferinin büyük ölçüde etkili olduğu düşünülmektedir. Siyasal çatışmalar, seçmenin ait olduğunu düşündüğü kamptan çıkmasının güçleştirmektedir. Benzer şekilde siyasal partiler de, seçmen tabanının baskısıyla belirli politikaları sürdürmek zorunda kalabilmektedirler.

Kütahya ve Afyonkarahisar’da CHP’ye oy veren seçmenle yapılan bu çalışmadan elde edilen veriler, CHP’ye oy veren seçmenin kendi içinde, parti

## ***Siyasal Parti Aidiyeti ve Seçmen Davranışı: Kütahya ve Afyonkarahisar’da CHP’ye Oy Veren Seçmen Örneği***

örgütlerine parti içi işleyişe ve lidere eleştirel yaklaştığını göstermektedir. Özellikle CHP’nin parti örgütleri, partiye oy veren seçmen tarafından, “tembellik” ve partinin başarısı için yeterli çalışmaların yapılmaması gibi gerekçeler üzerinden eleştirilmektedir. Ayrıca seçmen, CHP’nin iç işleyişinde, parti içi demokrasinin sağlıklı bir şekilde işletilmediği ve çıkar ilişkileri temelinde bir örgütlenmenin olduğunu düşünmektedir. Ancak bu durumun, güncelde seçmenin oy tercihini değiştirmesi konusunda, önemli bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

Kütahya ve Afyonkarahisar’da yaşayan CHP seçmeni, oy verdiği partinin liderinin başarısı ya da başarısızlığı konusunda kendi içinde önemli bir uzlaşmazlık yaşamaktadır. CHP’ye oy veren seçmenin bir bölümü, lideri yeterli ve başarılı bulurken, diğer bölümü, liderin değiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Seçmen tabanının içinde bulunduğu bu durum, lider değişikliği isteyen seçmenlerin parti aidiyetlerini sorgulanmasına neden olmaktadır. Özellikle partiyi son dönem politikaları üzerinden eleştiren seçmen, lider konusunda da eleştirel davranmaktadır. Ayrıca bu seçmenlerin, kendi ideolojik eğilimlerine hitap eden bir siyasi lider ya da siyasal parti arayışında oldukları anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, parti politikaları ile seçmen tabanının eğilimleri ve beklentileri örtüştüğü oranda, seçmenin parti aidiyetinin de güçlendiğini, tersi bir durumda ise, parti aidiyetinin zayıfladığı ve seçmenin alternatif arayışına yöneldiği söylenebilir.

### **CHP’ye Oy Veren Katılımcıların Demografik Özellikleri**

Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Meslek	Eğitim Durumu	İdeoloji	Kodlama	İkamet Yeri
Erkek	63	Evli	Teknisyen	Lise	Solcu	K1, E, 63	Kütahya
Erkek	67	Evli	İşçi Emeklisi	İlkokul	Sosyal Demokrat	K2, E, 67	Afyonkarahisar
Kadın	50	Evli	Öğretmen	Üniversite	Solcu	K3, K, 50	Kütahya
Kadın	80	Dul	Ev Kadını	Lise	Cumhuriyetçi	K4, K, 80	Kütahya

Erkek	45	Evli	Memur	Üniversite	Sosyal Demokrata	K5, E, 45	Kütahya
Erkek	55	Evli	İş İnsanı	Üniversite	Liberal	K6, E, 55	Kütahya
Kadın	32	Bekar	İşçi	Üniversite	Atatürkçü	K7, K, 32	Afyonkarahisar
Erkek	75	Evli	Memur Emeklisi	Üniversite	Atatürkçü	K8, E, 75	Kütahya
Erkek	50	Evli	Öğretmen	Üniversite	Sosyal Demokrata	K9,E, 50	Kütahya
Erkek	60	Evli	Teknisyen	Üniversite	Sosyal Demokrata	K10, E,60	Kütahya
Erkek	65	Evli	Sayman	Lise	Sosyalist	K11, E,65	Afyonkarahisar
Erkek	74	Evli	Emekli Öğretmen	Üniversite	Solcu	K12, E,74	Kütahya
Erkek	48	Evli	Tekniker	Üniversite	Cumhuri yetçi	K13, E, 48	Kütahya
Kadın	38	Evli	İşçi	Lise	Atatürkçü	K14, K, 38	Kütahya
Erkek	62	Evli	Memur Emeklisi	Ortaokul	Atatürkçü	K15, E, 62	Afyonkarahisar

## **KAYNAKLAR**

AKGÜN, B. (2002). Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven, Ankara: Nobel Yayınları, 1. Baskı.

AKYEL, R. (2018). “Türkiye’de Siyasi Partilerin Hukuksal Konumları ve Denetimleri”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Sayı:12

AYATA, A. G. (1992). CHP Örgüt ve İdeoloji. Ankara: Gündoğan Yayınları.

## ***Siyasal Parti Aidiyeti ve Seçmen Davranışı: Kütahya ve Afyonkarahisar’da CHP’ye Oy Veren Seçmen Örneği***

---

- ÇAĞLAR, N. & GELİR, Y. (2014). “Yerel Seçimlerde Aday İmajı: 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri Öncesinde Isparta Seçmeni Üzerine Bir Araştırma”, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı 2
- ÇAĞLAR, N. & KÖKLÜ, P. H. (2017). “Yeni Medyanın Siyasal İletişim Aracı Olarak Kullanımı: Siyasal Partilerin Resmi Web Sitelerine Yönelik Bir Araştırma”. Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Cilt:5, Sayı:1
- DOĞAN, A. ve GÖKER, G. (2010). “Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihi 29 Mart Yerel Seçimleri Elazığ Seçmeni Örneği”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, 159-187
- ERDİNÇ, İ. E. (2012). “Üniversite Öğrencilerinin Oy Verme Davranışlarında Etkili Olan Faktörlere Yönelik Bir Araştırma”. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, Cilt:1 Sayı:3
- ERGİL, D. (1983). “İdeoloji Üzerine Düşünceler”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:1, Cilt:38
- ERTÜRK, D. (2014). Güneydoğuda CHP Algısı. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- GÖKÇE, A. F. (2013). “Siyasi Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı: Türkiye”, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Yıl: 5- Sayı: 9.
- GÖKER, G. ve DOĞAN, A. (2015). “Yerel Seçimlerde Aday Faktörü: Elazığ Seçmeninin Aday Profili Beklentileri Üzerine Bir Araştırma”, Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi Cilt: II, Sayı:2
- HATİPOĞLU, A. (2012). CHP’nin İdeolojik Dönüşümü-Kemalizmden Sosyal Demokrasiye, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- KALENDER, A. (2000). Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- KİLİ, S. (1976). 1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- OKUTAN DERNEK, K. (2014). “Neoliberalizm, Kimlik Siyaseti ve Siyasal Partiler”, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:14, Sayı:28
- SAYGILI, R. (2014). “Siyasi Lider Söylemlerinin Vatandaşların Siyasal Parti Tercihi Üzerindeki Olası Etkileri: 2011 Genel Seçimlerine Yönelik Bir Alan Araştırması”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 32
- YILDIRIM, A. (1999). “Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi”, Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt:23 Sayı:112.